

УДК 002.6

Олена Політова,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
документознавства та управління соціальними комунікаціями НАКККіМ,
головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки

Документально-інформаційний потік з документознавчої професіології: структура, динаміка та сучасні тенденції

У статті на основі результатів бібліометричного аналізу документально-інформаційного потоку з документознавчої професіології висвітлено сучасні тенденції в розробленні наукових проблем у цій сфері.

Ключові слова: бібліографія, документознавча професіологія, документознавство.

Робота сучасного фахівця завжди пов'язана з відбором релевантної його потребам інформації з різних джерел — первинних та вторинних документів, і це актуалізує проблему аналітичного опрацювання професійної інформації у кожній галузі, у тому числі й у сфері документознавства. Вивчення галузевих документально-інформаційних потоків (далі — ДІП), як правило, здійснюється на основі вторинних джерел інформації, серед яких важлива роль належить галузевим бібліографічним посібникам. Загальновідомо, що використовуючи вміщені у таких посібниках відомості, можна з'ясувати ступінь наукового розроблення актуальних тем і проблем у певній сфері діяльності, про що вже йшлося у попередніх публікаціях авторки [1].

Науково-допоміжний бібліографічний показник "Українське документознавство: 1991—2011" [2], який Національна парламентська бібліотека України (НПБУ) нещодавно випустила, уміщує систематизовану інформацію про видання й публікації з широкого спектра проблем вітчизняного документознавства і в цілому відображає доробок провідних вчених та наукових колективів України. У вступній статті доктор історичних наук, професор М. Слободяник на основі аналізу змісту посібника розкрив особливості сучасної інформаційної бази документознавчої науки, висвітлив власне бачення проблем вітчизняного документознавства і, зокрема, зазначив, що формування документознавчої професіології є важливим показником зростання рівня науки про документ [2].

Понад 1650 бібліографічних описів укладачами згруповано у семи основних розділах: теорія і методологія документознавства; теорія документа; керування документацією; електронне документознавство; документознавча професіологія; професійні комунікації; персоналії, а описи документів усередині розділів та тематичних підрозділів — за типологічним принципом у чотири основні блоки: монографії та навчальні посібники; автореферати дисертацій; окремі праці та навчально-методичні посібники, результати аналітичних досліджень, розробки, рекомендації; наукові статті.

У межах кожного блоку описи розташовані за алфавітом авторів та назв документів. Тобто у концепції групування бібліографічних описів для посібника "Українське документознавство: 1991—2010" укладачами закладено класифікаційні підходи, що дають змогу не лише отримати основні дані про тематичну, типо-видову та авторську структуру галузевого ДІП з вітчизняного документознавства в цілому, а й вивчити тенденції розвитку його актуальних напрямів.

Розділ "Документознавча професіологія" у показнику виокремлено авторкою для аналізу нещодавно. Декілька років

тому відома в освітній галузі вчена О. Матвієнко зазначила: "Серед проблем сучасного документознавства в контексті вимог, що висуваються суспільством до фахівця документно-інформаційної сфери, чільне місце посідає проблема розвитку професійних кадрів діяльності в галузі документознавства, а, отже, розвитку документознавчої професіології у її змістовому аспекті" [3, с. 30]. Як відомо, підготовку кадрів зі спеціальності "Документознавство та інформаційна діяльність" започатковано з середини 90-х рр. минулого століття у закладах вищої освіти Києва, Харкова, а згодом — Рівного, Миколаєва, Луганська, Донецька та інших міст України. Практичний досвід свідчить, що сьогодні інформація про видання і публікації зазначеної тематики є особливо популярною у фаховому середовищі викладачів.

Мета статті — на основі аналізу змісту науково-допоміжного бібліографічного посібника "Українське документознавство: 1991—2011" стисло охарактеризувати типо-видову, тематичну та авторську структуру ДІП з документознавчої професіології, висвітлити сучасні тенденції в динаміці видань і публікацій в аналізованій сфері, а також привернути увагу фахівців до нового бібліографічного видання з проблем документознавства та інформаційної діяльності.

У процесі роботи використано бібліометричний метод вивчення ДІП. Усього у розділі "Документознавча професіологія" зафіксовано, включаючи посилання на позиції в інших розділах, 263 бібліографічні описи документів зазначеної тематики, що становить приблизно шосту частину усіх зареєстрованих у названому посібнику видань та публікацій.

Кількісні показники типо-видової структури ДІП з документознавчої професіології узагальнені в табл. 1.

Зокрема, з таблиці видно, що монографічних праць та методичних розроблень з документознавчої професіології — по 2 одиниці, дисертаційних робіт — 7, а найбільше наукових статей — 252 (майже 96%).

Безпосередньо за назвою аналізованого розділу зосереджена бібліографічна інформація з різних актуальних питань документознавчої професіології, однак літературу з проблем безперервної освіти та методики викладання дисциплін документознавчого циклу виокремлено в окремі підрозділи. У підрозділі "Безперервна документознавча освіта" сконцентровано майже половину всіх бібліографічних описів основного розділу — 130, у 123 з них відображено наукові статті, виокремлено монографію та автореферат докторської дисертації О. Матвієнко [4—5], автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук Н. Гайсинюк, Г. Головченка, Л. Демчиної, С. Дубової [6—9].

Таблиця 1

Типо-видовий склад ДПП з документознавчої професіології

	Моно-графії, навчальні посібники	Автори-реферати дисертацій	Окремі праці, методичні розробки	Наукові статті	Загальна кількість
Документознавча професіологія	1	2	1	52	56
- Безперервна документознавча освіта	1	5	1	123	130
- Викладання спеціальних дисциплін документознавчого циклу	—	—	—	77	77
Всього	2	7	2	252	263

У підрозділі "Викладання спеціальних дисциплін документознавчого циклу" описано майже третину публікацій усього обсягу ДПП з документознавчої професіології. Однак це лише статті з наукових збірників та періодичних видань. Безперечно, очевидно є необхідність видання ґрунтовних наукових розроблень у цій сфері.

Аналіз тематики видань і публікацій з документознавчої професіології, згрупованих безпосередньо за назвою основного розділу, показав, що в останні роки найповніше досліджувалися різні аспекти проблеми формування комунікативної компетентності документознавців. Це підтверджують дисертаційні праці Г. Малик [10], Н. Назаренко [11] та близько двадцяти наукових публікацій різних авторів.

Результати вивчення змісту підрозділу "Безперервна документознавча освіта" свідчать про широке розмаїття проблематики наукових досліджень, здійснених у цьому напрямі: педагогічні засади підготовки документознавців в умовах інформатизації суспільства висвітлені у дисертаційній роботі Н. Гайсинюк [6], сучасні проблеми навчального процесу майбутніх бакалаврів з інформаційної діяльності у коледжах досліджено Г. Головченком [7]. Інноваційним аспектам інформаційної освіти, теоретичним та практичним питанням підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення присвячені монографія та докторська дисертація О. Матвієнко [4; 5]. Зокрема, перспективними напрямками для подальшого наукового розроблення вченою визначено вдосконалення освітньо-професійних програм підготовки спеціалістів, уточнення змісту освіти з розвитком комп'ютерних технологій, удосконалення форм і методів підготовки фахівців галузі інформаційної діяльності [5, с. 31].

Пізніше Л. Демчиною досліджено процес формування документознавчої складової у вищій бібліотечно-інформаційній освіті України [8], а С. Дубовою — проблеми підготовки документознавців для сфери державного управління в Україні у період 1995—2008 рр. [9].

Аналіз вихідних даних названих авторефератів дав можливість визначити провідні наукові установи, які займалися проблемами навчання одній з базових професій в умовах інформатизації суспільства. Це — Київський національний університет культури і мистецтв, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Харківська державна академія культури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв.

Розгляд проблематики статей з підрозділу "Викладання спеціальних дисциплін документознавчого циклу" переконує, що суттєва частина публікацій розкриває концептуальні засади викладання нових навчальних курсів у вишах, а саме: "документальна україніка" (Т. Борак), "документно-інформаційні комунікації" (О. Виноградова), "лінгвістичні основи документознавства" (С. Харченко, С. Зозуля), "методологічні проблеми документології" (Н. Кушнарєнко) "електронний документообіг" (О. Матвієнко) "інформаційний моніторинг" (І. Шевченко) та ін.

Для аналізу авторської активності з проблем документознавчої професіології використано дані допоміжного іменного покажчика до видання "Українське документознавство: 1991—2010". Кількість посилань за прізвищем автора на позиції, що знаходяться в межах досліджуваного тематичного розділу названого посібника, значною мірою ілюструє ступінь персональної активності того чи іншого науковця саме у сфері документознавчої професіології. Ці дані узагальнено в табл. 2:

Таблиця 2

Авторська активність з документознавчої професіології

Кількість наукових публікацій	Кількість авторів	Автори
1—2	Понад 70	
3	5	Н. Гайсинюк, І. Захарова, Г. Сілкова, В. Терно, В. Шейко
4	2	Г. Власова, С. Кулешов, А. Соляник
5	4	В. Варенко, Г. Малик, Ю. Палеха
6	3	В. Бездрабко, Ю. Романишин, М. Слободяник
7	2	О. Виноградова, І. Морозюк
8	—	
9	1	Л. Філіпова
10	1	С. Дубова
11	1	Н. Назаренко
12	1	Л. Демчина
13—15	—	
16	1	Н. Кушнарєнко
17—23	—	
24	1	О. Матвієнко

З цієї таблиці видно, що один—два рази тематика документознавчої професіології була предметом зацікавлень кількох десятків авторів. Не менше ніж три—чотири рази до цієї теми зверталися Г. Власова, Н. Гайсинюк, І. Захарова, С. Кулешов, Г. Сілкова, А. Соляник, В. Терно, В. Шейко.

Від п'яти до семи наукових праць з документознавчої професіології мають В. Бездрабко, В. Варенко, О. Виноградова, Г. Малик, І. Морозюк, Ю. Палеха, Ю. Романишин, М. Слободяник; від дев'яти до дванадцяти — Л. Демчина, С. Дубова, Н. Назаренко, Л. Філіпова. Закономірно, що найбільше наукових праць з актуальних проблем документознавчої професіології належить саме докторам наук — О. Матвієнко та Н. Кушнарєнко.

У табл. 3 узагальнено кількісні результати вивчення динаміки ДПП з документознавчої професіології за роки, що визначені хронологічними рамками посібника.

Рис. 1 наочно ілюструє динаміку випуску видань і публікацій з проблем документознавчої професіології.

Динаміка ДПП з документознавчої професіології

Роки	1991-1995	1996	1997	1998-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
К-сть позицій	0	1	5	8	12	12	25	11	21	20	38	18	26	29	37

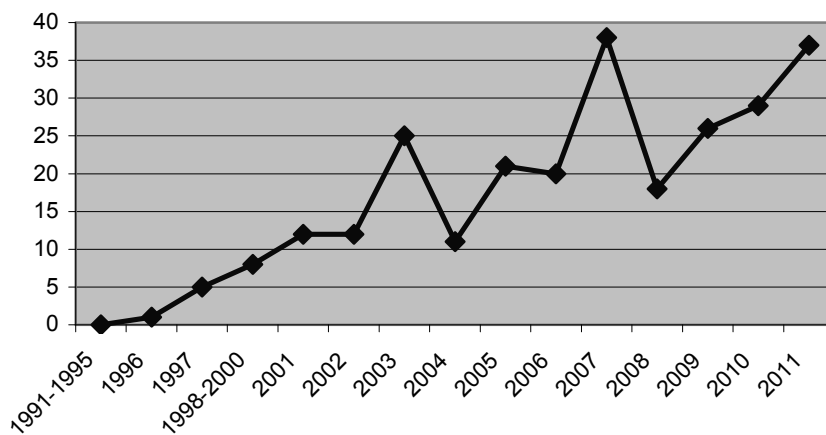

Рис. 1

Зокрема, перша така публікація датується 1996 роком, однак за наступний рік зареєстровано уже п'ять назв. У 1998—2000 рр. з'явилося лише вісім нових документів з аналізованої проблематики. Сплеск авторської активності у сфері документознавчої професіології спостерігається у 2001—2003 рр., а пік кількісних показників досягнуто в 2007 р. (близько чотирьох десятків публікацій). Майже така сама кількість публікацій зареєстрована і в 2011 р., однак, ймовірно, їх більше, адже відбір інформації до посібника закінчено у серпні 2011 р.

Таким чином, аналіз основних характеристик ДПП з документознавчої професіології показав:

— видання та публікації з документознавчої професіології становлять вагомий частину в загальному обсязі ДПП з вітчизняного документознавства;

— у типологічній структурі потоку представлено дисертаційні дослідження, монографічні праці, однак помітна значна перевага публікацій з наукових збірників та періодичних видань;

— нині проблеми документознавчої професіології є предметом наукових зацікавлень десятків авторів, які представляють різні наукові школи та навчальні заклади: Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Київський національний інститут культури і мистецтв, Національну академію керівних кадрів культури та мистецтв, Харківську державну академію культури тощо. Аналізована тематика ґрунтовно досліджувалася О. Матвієнко, Н. Кушнарєнко, Л. Демчиною, С. Дубовою, Н. Назаренко, Л. Філіповою та іншими науковцями;

— на початку XXI ст. спостерігається позитивна динаміка у випуску видань і публікацій з документознавчої професіології, що пов'язано із започаткуванням у Національній академії керівних кадрів культури та мистецтв наукового журналу "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія", проведенням щорічної Міжнародної науково-практичної конференції "Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики", міжнародних конференцій з документознавчої

термінології в Київському національному інституті культури і мистецтв та документознавчих форумів у різних регіонах України. Цьому сприяло також включення у 2003 р. спеціальності "Документознавство, архівознавство" до переліку наукових спеціальностей з історичних наук ВАК України, а в 2007 — до соціально-комунікаційних наук.

Підсумовуючи, варто зазначити, що бібліографічна інформація, узагальнена в ретроспективному посібнику "Українське документознавство: 1991—2011", дає можливість детально проаналізувати основні наукові здобутки вітчизняних документознавців у період незалежної Української держави, у тому числі й у сфері документознавчої професіології. Сподіваємося, що це видання дійсно стане важливим підґрунтям, джерельною базою для подальших наукових досліджень з актуальних проблем документознавства.

Список використаної літератури

1. Політова О. А. Вивчення документальних потоків як напрям документознавчих досліджень / О. А. Політова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19—21 трав. 2009 р.). — К., 2009. — С. 41—42; Політова О. Динаміка відображення документального потоку з вітчизняної історії у бібліографічному покажчику "Історія України" / Олена Політова // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 1. — С. 19—22; Політова О. А. Сучасні тенденції у бібліографічному забезпеченні вітчизняної історичної науки / О. А. Політова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2010. — № 4. — С. 44—51.
2. Слободяник М. С. Документознавство в сучасній Україні / М. С. Слободяник // Українське документознавство (1991—2011) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури України, Держ. закл. "Нац. парлам. б-ка України" ; уклад.: М. С. Слободяник, О. А. Політова ; наук. ред. та авт. вступ. ст. М. С. Слободяник ; відп. за вип. Т. І. Вилегжаніна. — К., 2012. — С. 15—19.
3. Матвієнко О. В. Документознавча професіологія: проблеми і перспективи / О. В. Матвієнко // Вісник Книжкової палати. — 2007. — № 5. — С. 30—32.
4. Матвієнко О. В. Інформаційна освіта: інноваційні аспекти / Матвієнко Оксана Володимирівна. — К. : КНУКіМ, 2003. — 126 с.

5. *Матвієнко О. В.* Теорія і практика підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Матвієнко Оксана Володимирівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2005. — 40 с.
6. *Гайсинюк Н. А.* Педагогічні засади підготовки документознавців в умовах інформатизації суспільства : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Гайсинюк Наталія Анатоліївна ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. — К., 2003. — 23 с.
7. *Головченко Г. О.* Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх бакалаврів з інформаційної діяльності у коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Головченко Гліб Олександрович ; Ін-т педагогіки та психології проф. освіти АПН України. — К., 2005. — 24 с.
8. *Демчина Л. І.* Вища бібліотечно-інформаційна освіта в сучасній Україні: формування документологічної складової : автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій / Демчина Любов Іванівна ; Харк. держ. академія культури. — Х., 2008. — 20 с.
9. *Дубова С. В.* Підготовка документознавців для сфери державного управління в Україні (1995—2008) : автореф. дис. ... канд. іст. наук / Дубова Світлана Володимирівна ; Держ. акад. кер. кадрів культ. і мистец. — К., 2010. — 19 с.
10. *Малик Г. Д.* Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Малик Галина Дмитрівна ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К., 2011. — 20 с.
11. *Назаренко Н. С.* Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Назаренко Наталія Степанівна ; Ін-т вищої освіти АПН України. — К., 2008. — 20 с.

В статті на основаних результатів бібліометричного аналізу документально-інформаційного потоку по документознавчій професіології освічені сучасні тенденції в розв'язанні наукових проблем в цій сфері.

This article based on results bibliometrical analysis of informational and documental stream of documental professiology and covers contemporary tendencies of solving scientific problems of this sphere.

Надійшла в редакцію 15 травня 2012 року